METODISKIE NORĀDĪJUMI SKOLOTĀJIEM

EIROPAS SAVIENĪBAS VĒRTĪBAS

ES vērtībām veltītajam modulim ir trīs daļas.

Tas sākas ar "četrinieka" spēli, kuras gaitā spēlētāji iepazīst ES vērtības un uzzina dažus konkrētus piemērus, kā ES šīs vērtības īsteno praksē. Pēc tam, kad skolēni ir iepazinuši šīs vērtības, viņus aicina par tām kritiski padomāt, veicot individuālu uzdevumu. Noslēgumā skolēniem tiek dota iespēja pilnveidot savas demokrātijas prasmes, piedaloties klases debatēs, kurās apspriešanai pēc izvēles tiek piedāvāti
16 apgalvojumi. Spēli var spēlēt arī neatkarīgi no pārējām divām moduļa daļām. Katru no ietvertajiem uzdevumiem var īstenot arī atsevišķi vai papildināt ar citiem uzdevumiem.

METODIKA	ILGUMS	MATERIĀLI
Izglītojoša spēle "ES vērtības"	20 min	- Komplekts ar 32 vērtību kartītēm katrai spēlētāju grupai. Kartītes iepriekš jāizdrukā (vienpusēja druka) un jāsagriež. - Komplekts ar 32 "pareizi"/"nepareizi" vērtējamo apgalvojumu kartītēm katrai spēlētāju grupai. Kartītes iepriekš jāizdrukā (vienpusēja druka) un jāsagriež.
Individuālais uzdevums	10 min	- Personiskā vērtību karte katram skolēnam
Debates klasē	10 min katram apgalvojumam	- Dators un projektors - Prezentācija ar 16 apgalvojumiem

MĒRĶI UN PRASMES

ATTIEKSME

- Skolēni iepazīst un izprot ES vērtības.

ZINĀŠANAS

- Skolēni pārzina ES vērtības un var minēt konkrētus piemērus, kā ES šīs vērtības īsteno praksē.

PRASMES

- Skolēni veido paši savu viedokli par Eiropas Savienības vērtībām.
- Skolēni apgūst diskusijas prasmes.

SOLI PA SOLIM

1. SPĒLE

SAGATAVOŠANĀS

Pirms spēles klasi sadala mazākās grupās, vēlams, pa četriem skolēniem katrā grupā. Ja nepieciešams, var veidot arī trīs līdz piecu dalībnieku grupas. Katra grupa apsēžas pie galda. Skolēni savstarpēji sacenšas grupas ietvaros. Katrai grupai ir komplekts ar 32 vērtību kartītēm un komplekts ar 32 "pareizi"/"nepareizi" atbildamo apgalvojumu kartītēm.

SPĒLES NORISE

- Grupu dalībniekiem izdala visas vērtību kartītes. Ja grupā ir četri dalībnieki, katrs saņem astoņas kartītes. Trīs vai piecu spēles dalībnieku gadījumā dažiem dalībniekiem ir par vienu kartīti vairāk nekā citiem. Dalībnieki tur kartītes rokā un nerāda tās citiem.
- 32 "pareizi"/"nepareizi" atbildamo apgalvojumu kartītes noliek galda vidū kaudzītē, apvēršot tās otrādi.
- Spēles mērķis ir savākt pēc iespējas vairāk četru kartīšu komplektus ("četriniekus") ar vienu un to pašu ES vērtību.
- Spēli sāk vecākais/jaunākais/īsākais/garākais dalībnieks. Pirmais dalībnieks izraugās jebkuru citu spēlētāju un vaicā, vai tam ir kartīte ar noteiktu ES vērtību, piemēram, "solidaritāte". Vaicātājam pašam ir jabut vismaz vienai kartītei ar attiecīgo ES vērtību.
    - Ja uzrunātajam spēles dalībniekam nav prasītās kartītes, viņš to pasaka, un spēli turpina pa kreisi sēdošais dalībnieks.
    - Ja uzrunātajam spēles dalībniekam ir prasītā kartīte, viņš paņem augšējo kartīti no kaudzītes galda vidū un nolasa uz kartītes minēto apgalvojumu, aicinot vaicātāju atbildēt.
    - Ja pirmā spēlētāja atbilde ir pareiza, viņš saņem prasīto kartīti. Uz jautājumu pietiek atbildēt, sakot "pareizi" vai "nepareizi". No spēlētāja netiek prasīti papildu skaidrojumi.
    - Ja atbilde ir nepareiza, apmaiņa ar kartītēm nenotiek un kartīti ar jautājumu liek galda vidū novietotās kaudzītes apakšā.
    - Abos gadījumos spēli turpina pa kreisi sēdošais spēlētājs.
- Ja kāds spēles dalībnieks savācis četras kartītes ar vienu un to pašu ES vērtību, viņš skaļi paziņo "Četrinieks!" un noliek visas četras kartītes uz galda. Kartīšu komplekts paliek pie šī spēles dalībnieka.
- Spēle ir beigusies, kad ir savākti visi astoņi komplekti. Uzvar skolēns(-i), kam izdevies savākt visvairāk kartīšu komplektus.

SATURS

Sk. dokumentu ar spēles kartītēm un "pareizi"/"nepareizi" atbildamo apgalvojumu kartītēm.

- **32 vērtību kartītēs** skolēni iepazīst astoņas ES vērtības un uzzina piemērus, kā Eiropas Savienība šīs vērtības īsteno praksē gan ES, gan ārpus tās. Pavisam ir astoņi četru kartīšu komplekti.
- **32 "pareizi"/"nepareizi" kartītēs** ir sniegti apgalvojumi, kuri atbilst vērtību kartītēs sniegtajai informācijai un uz kuriem jāatbild, sakot "pareizi" vai "nepareizi". Atbildot uz "pareizi"/"nepareizi" kartīšu apgalvojumiem, skolēni var izmantot vērtību kartītēs lasāmo informāciju.

2. INDIVIDUĀLAIS UZDEVUMS

Šā uzdevuma mērķis ir pārdomāt katru no vērtībām un veidot par to savu viedokli. Šis uzdevums ir gatavošanās klases debatēm.

SAGATAVOŠANĀS

Skolēni individuāli strādā ar darba lapu "Personiskā vērtību karte".

NORISE

Skolotājs katram skolēnam izsniedz "Personisko vērtību karti". Vērtību kartē ES vērtības jau ir norādītas un ir sniegts to skaidrojums. Skolotājs dod šādus norādījumus.

1. Novērtējiet, cik stipra, jūsuprāt, ir katra no ES vērtībām jūsu skolā, Latvijā, Eiropas Savienībā! Izmantojiet trīs punktu skalu: 1 – vāja, 2 – vidēja, 3 – stipra. Savu vērtējumu pamatojiet!

2. Kā mēs katrs varam stiprināt ES vērtības? Miniet konkrētus piemērus!

3. DEBATES KLASĒ

Par katru vērtību prezentācijā ir sniegts vērtības apraksts un divi apgalvojumi. Skolēni pārrunā vērtības definīciju, analizē vērtības nozīmi savā un sabiedrības dzīvē. Pēc tam skolēni balso vai izvēlas apgalvojumus, kas tiks apspriesti klasē.

Piezīme: apgalvojumu mērķis ir rosināt diskusiju par attiecīgo vērtību. Tajos nav pausts viedoklis par šo vērtību.

SAGATAVOŠANĀS

Skolēni klases telpā izvietojas tā, lai būtu ērti diskutēt un lai visi labi redzētu telpas priekšā novietoto ekrānu, uz kura būs lasāmi prezentācijā iekļautie apgalvojumi.

NORISE

1. Pirmais balsojums

Skolotājs uz ekrāna parāda kādu no izraudzītajiem apgalvojumiem un aicina skolēnus izlasīt šo apgalvojumu, īsi to apdomāt un pie sevis nolemt, vai skolēns piekrīt vai nepiekrīt šim apgalvojumam. Neitrāls viedoklis nav iespējams. Ir jāizvēlas – "jā" vai "nē".

Dažas svarīgas piezīmes:

- iespējams, skolēniem radīsies jautājumi par izlasīto apgalvojumu – skolotājs, ja iespējams, precizē, kā attiecīgais apgalvojums saprotams;
- skolotājs norāda, ka šis ir tikai intuitīvs balsojums, pēc kura tematu apspriedīs padziļināti;
- nav pareizas vai nepareizas atbildes;
- apgalvojumi ir domāti tikai diskusijas rosināšanai, tie nepauž faktisku viedokli.

Skolotājs saskaita balsis un pieraksta balsojuma rezultātu.

2. Vispārēja diskusija

Skolotājs aicina kādu no skolēniem izklāstīt savu viedokli. Pēc tam skolotājs aicina izteikties kādu no grupas, kas piekrīt iepriekšējā runātāja viedoklim, un kādu no grupas, kas tam nepiekrīt, tādējādi iesākot diskusiju. Aicinot vispirms izteikties mazākuma viedokli pārstāvošo grupu, var provocēt to skolēnu reakciju, kuri balsoja pretēji. Šādi var rosināt skolēnu piedalīšanos diskusijā.
Skolotājs vada diskusiju.

3. Otrais balsojums

Pēc grupas diskusijas skolotājs aicina skolēnus balsot vēlreiz. Pēc balsu saskaitīšanas skolotājs salīdzina rezultātus ar iepriekšējo balsojumu. Vai skolēnu viedoklis ir mainījies?

DAŽI PADOMI DISKUSIJAS VADĪŠANAI

- Sāciet ar norādēm par diskusijas pamatnoteikumiem: ieklausieties cits citā; nogaidiet, kamēr pienāk jūsu kārta izteikties; esiet pieklājīgi; nenovirzieties no tēmas; nerunājiet pārāk ilgi un ļaujiet arī citiem paust savu viedokli. Tas ļaus jums atsaukties uz šiem noteikumiem diskusijas laikā.
- Nepaudiet pats savu viedokli; esiet pēc iespējas neitrālāks.
- Centieties dot vārdu pēc iespējas vairāk skolēniem ar atšķirīgiem viedokļiem.
- Ja nav tūlītējas reakcijas, pārformulējiet jautājumu vai uzdodiet provokatīvus jautājumus.
- Ja diskusijā dominē viens skolēns, mēģiniet viņu pārtraukt, pieklājīgi apkopojot to, ko viņš teicis, un dodiet vārdu kādam citam, piemēram, jautājot, kuri skolēni piekrīt vai nepiekrīt nupat sacītajam.
- Ja skolēns novirzās no apspriežamā jautājuma, pārtrauciet viņu un lūdziet atgriezties pie galvenās tēmas. Tas šķiet nepieklājīgi, bet citi skolēni par to varētu būt pateicīgi.

SATURS

Apgalvojumi ir lasāmi šā moduļa prezentācijā. Šajā materiālā tie ir izklāstīti vēlreiz un papildināti ar sīkāku informāciju.

ATRUNA

Izmantoto apgalvojumu mērķis ir rosināt klases diskusiju par Eiropas Savienības vērtībām. Tajos nav pausti uzskati par attiecīgo vērtību.

DEMOKRĀTIJA

1. "Referendums vienmēr ir labs veids, kā panākt pilsoņu līdzdalību."

   Jautājums ir par to, vai referendumi nāk par labu demokrātijai. Referenduma ierobežojumi ir tādi, ka cilvēkiem parasti ir jāizvēlas starp "jā" vai "nē" un ka alternatīvas nav iespējamas, piemēram, Šveicē (kas nav ES dalībvalsts) cilvēki tiek aicināti balsot par vai pret jauna tuneļa būvi. Tomēr šādam tunelim iespējamas vairākas alternatīvas, piemēram, citi ceļi, citas vietas tunelim u. tml.

2. "Demokrātija patiesi var darboties tikai vietējā līmenī."

   Ar šo apgalvojumu vaicā skolēnu viedokli par to, vai demokrātija var darboties plašā sabiedrībā, kur politiķi nav pazīstami personīgi un viņiem nav viegli piekļūt tieši. Tas jo īpaši attiecas uz Eiropas Savienību ar tās 449 miljoniem iedzīvotāju. Vai demokrātija var funkcionēt tik lielos mērogos?

BRĪVĪBA

1. "Brīvība nozīmē, ka nav nekādu pienākumu."

   Pienākumu izpratne var būt ļoti dažāda: pienākumi, dzīvojot sabiedrībā, piemēram, ir palīdzēt citiem, palīdzēt savai ģimenei, rūpēties par saviem padzīvojušajiem vecākiem vai vecvecākiem, rūpēties par saviem bērniem ... Plašākā nozīmē tas nozīmē pilsoniskumu, rīcību kā "labam" pilsonim — nebojāt ceļus, nepiemēslot apkārtni utt.

   Ja visi piekrīt, jūs varat uzdot skolēniem provokatīvus jautājumus, piemēram, vai arī tam, kurš izvēlas neko nedarīt sabiedrības labā, pienāktos visi labklājības valsts labumi — bezmaksas izglītība, lēta medicīniskā aprūpe, bezdarbnieka pabalsti utt., par ko jāmaksā pārējiem.

2. "Tā kā eksistē vārda brīvība, Eiropas Parlamentā ir jāļauj ievēlēt rasistiskas politiskās partijas."

   Ja politiska partija atbalsta viedokļus, kas ir pretrunā ar ES vērtībām, piemēram, aizstāv rasu diskrimināciju, vai vajadzētu neļaut tai izteikt savus uzskatus un atstumt to no varas?

SOLIDARITĀTE

1. "ES dalībvalstij, kuru apdraud finanšu krīze, būtu jāsaņem atbalsts no pārējām ES dalībvalstīm."

   Ar šo apgalvojumu skolēnus aicina paust viedokli par to, vai ES valstīm būtu jāizrāda solidaritāte ar citām dalībvalstīm, kad tām ir problēmas. Vai Eiropas Savienībai vajadzētu būt tādai valstu savienībai, kurā tās cita uz citu var paļauties?

2. "Solidaritāte nozīmē izmantot nodokļos iekasētos līdzekļus, lai nodrošinātu ikvienam pienācīgu mitekli, pārtiku un izglītību."

   Šim apgalvojumam vajadzētu raisīt diskusiju par to, vai sabiedrībā būtu paužama solidaritāte ar cilvēkiem, kurus mēs nepazīstam. Vai mēs vēlamies palīdzēt nabadzīgākiem cilvēkiem, piešķirot viņiem naudu strukturētā veidā?

   Daži skolēni var domāt, ka nabadzība ir privāta problēma, par kuru katram jāuzņemas individuāla atbildība, un ka sabiedrībai par to nevajadzētu maksāt. Citi varētu paust viedokli, ka palīdzība piešķirama tikai tiem, kuriem tā patiešām ir vajadzīga. Provocējot diskusiju, skolotājs var prasīt, kam skolēni dotu priekšroku: ļoti stingrai sistēmai, kurā nabadzīgiem cilvēkiem draud nokļūšana ārpus sabiedrības, vai arī mazāk stingrai, kas, savukārt, saistās ar risku, ka cilvēki var sistēmu izmantot ļaunprātīgi.

VIENLĪDZĪBA / NEDISKRIMINĀCIJA

1. "Lai panāktu vienlīdzību, ir nepieciešama pozitīvā diskriminācija."

   Pozitīvā diskriminācija ir darbība, ar kuru piešķir īpašas priekšrocības cilvēkiem no grupām, pret kurām nereti ir nelabvēlīga attieksme vai kuras nav pienācīgi pārstāvētas darba tirgū, augstākos amatos utt. Piemēram, daudzās Eiropas valstīs finansiāli atbalsta darba devējus, kuri pieņem darbā invalīdus.

2. "Visi ir vienlīdzīgi neatkarīgi no tā, cik bagāti viņi ir."

   Skolotājs var norādīt uz atšķirībām starp vēlamo un reālo situāciju. Vai visi tiešām ir vienlīdzīgi un vai attieksmei pret viņiem jābūt vienādai? Piemēram, luksuspreču veikalā vienlaikus ieiet nabadzīga izskata cilvēks un kāds, kurš izskatās ļoti turīgs — vai attieksme pret viņiem būs vienāda?

   Te svarīgākā problēma ir tā, vai vēl arvien dzīvojam sabiedrībā ar dažādām sociālajām grupām. Mēs visi esam vienlīdzīgi likuma priekšā, bet vai tas izpaužas arī realitātē?

LIKUMA VARA / TAISNĪGUMS

1. "Dažu noziegumu gadījumā vainīgajiem vajadzētu būt iespējai izvēlēties starp lielu naudas sodu un nokļūšanu cietumā."

   Ar šo apgalvojumu skolēniem tiek uzdots jautājums par to, cik taisnīgi būtu, ja bagāti cilvēki varētu vienkārši atpirkties no soda. Šis jautājums vienlaikus attiecas uz vienlīdzības un likuma varas vērtībām.

2. "Teroristiem ir tiesības uz taisnīgu tiesu un aizstāvību."

   Attēls prezentācijā attiecas uz Eiropā plaši pazīstamo Andersa Breivika gadījumu — šis galēji labēju uzskatu cilvēks 2011. gadā īstenoja uzbrukumus Norvēģijā. 2011. gada 22. jūlijā viņš nogalināja astoņus cilvēkus Oslo, bet pēc tam Ūtejas salā noslepkavoja vēl 69 jauniešus kādā vasaras nometnē. 2012. gada augustā viņš tika notiesāts par masu slepkavībām un terorismu.

   Šī apgalvojuma mērķis ir izraisīt diskusiju par to, vai viņam un viņam līdzīgiem cilvēkiem, kas acīmredzami bijuši iesaistīti masu slepkavībās, vajadzētu būt tiesībām ne tikai uz taisnīgu tiesu, bet arī uz aizstāvību.

CILVĒKTIESĪBU IEVĒROŠANA

1. "Žurnālistu vajadzētu sodīt, ja viņš uzraksta viltus ziņu."

   Šis apgalvojums attiecas uz preses brīvību. Mūsdienās tikai diktatūrās ir likumi, kas paredz presi saukt pie atbildības par to, ko tā ir publicējusi. Tas galu galā var novest pie cenzūras vai tādiem plašsaziņas līdzekļiem, kas neziņo par noteiktiem tematiem, baidoties no kriminālvajāšanas.

2. "ES nevajadzētu sadarboties ar režīmiem, kas pārkāpj cilvēktiesības, pat ja šāds darījums dotu labumu ES."

   Vai ES drīkst tirgoties vai veikt citus darījumus ar režīmiem, kuri, kā tiek apgalvots, pārkāpj cilvēktiesības? Piemēram, nolūkā pārtraukt migrantu plūsmu uz Eiropu, ES sadarbojas ar vairākām Āfrikas valstīm, kurās nerimstas cilvēktiesību pārkāpumi. Zināmi tirdzniecības darījumi ir arī nepieciešami, lai iegūtu noteiktas izejvielas, kuru Eiropā nav, piemēram, mobilo tālruņu izgatavošanā izmantojamo kobaltu.

IECIETĪBA / PLURĀLISMS

1. "Skolā un darbā vajadzētu atļaut valkāt reliģiskus simbolus, piemēram, krustu vai galvassegu."

   Ar šo apgalvojumu būtu jānoskaidro skolēnu viedoklis par to, vai cilvēkiem vajadzētu atļaut piekopt savu reliģiju skolā un darba vietā.

2. "Naida runa tiešsaistē nav nekas slikts, ja to izplata slēgtās vai slepenās grupās."

   Vai skolēni kādreiz to ir pieredzējuši? Varbūt viņi paši darījuši ko līdzīgu? Vai viņi domā, ka tas var kaitēt noteiktām cilvēku grupām? Vai arī viņi paļaujas uz savu vārda brīvību?

IECIETĪBA / PLURĀLISMS

1. "Skolā un darbā vajadzētu atļaut valkāt reliģiskus simbolus, piemēram, krustu vai galvassegu."

   Ar šo apgalvojumu būtu jānoskaidro skolēnu viedoklis par to, vai cilvēkiem vajadzētu atļaut piekopt savu reliģiju skolā un darba vietā.

2. "Naida runa tiešsaistē nav nekas slikts, ja to izplata slēgtās vai slepenās grupās."

   Vai skolēni kādreiz to ir pieredzējuši? Varbūt viņi paši darījuši ko līdzīgu? Vai viņi domā, ka tas var kaitēt noteiktām cilvēku grupām? Vai arī viņi paļaujas uz savu vārda brīvību?

CILVĒKA CIEŅAS IEVĒROŠANA

1. "Katras ES valsts morālais pienākums ir palīdzēt patvēruma meklētājiem."

   Patvēruma meklētājs ir cilvēks, kurš, baidoties no vajāšanas sakarā ar rasi, reliģiju, piederību pie noteiktas sociālās grupas vai politiskajiem uzskatiem, ir šķērsojis starptautisku robežu un ieradies valstī, kurā cer saņemt bēgļa statusu.

   Piezīme: patvēruma meklētājs nav tas pats kas ekonomiskie imigranti (cilvēki, kuri migrē ekonomisko apsvērumu dēļ). Patvēruma meklētāju statuss vienmēr ir uz laiku un līdz brīdim, kamēr valsts, kurā cilvēks meklē patvērumu, tam piešķir vai atsaka bēgļa statusu.

   Šajā sakarībā svarīgākais jautājums ir šāds: vai mēs respektējam arī to cilvēku cieņu, kuri nav no Eiropas? Šis apgalvojums parasti ir saistīts ar tādiem jautājumiem kā sekmīga integrācija, izvēle starp palīdzību pašu cilvēkiem un ārzemniekiem, ārzemnieku labajiem nolūkiem utt.

   Piezīme: Eiropas Savienībā ir spēkā personu brīva pārvietošanās, tāpēc ES pilsoņi nekad nav patvēruma meklētāji. Ja skolēni pieļauj šādu kļūdu, skolotājam tā jālabo.

2. "Spīdzināšana ir pieļaujama, lai iegūtu informāciju iespējamu jaunu teroristu uzbrukumu novēršanai."

   Eiropas Savienībā spīdzināšana ir aizliegta neatkarīgi no tā, kādā nolūkā to varētu izmantot. Vai skolēni tam piekrīt? Vai arī viņi domā, ka dažos gadījumos tās izmantošana varētu būt attaisnojama?

NODERĪGAS SAITES

- Demokrātija un cilvēktiesības Eiropas Parlamentā: https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/lv/democracy-and-human-rights
- Vairāk informācijas par ES Pamattiesību hartu: ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_en
- Vairāk informācijas par Saharova balvu: www.europarl.europa.eu/sakharovprize
- Eiropas Savienības Pamattiesību harta: https://fra.europa.eu/lv/eu-charter
- Lisabonas līgums: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12007L/TXT